

درس

۱

تاریخ ادبیات فارسی در قرن‌های
هفتم، هشتم و نهم

قرن هفتم

❁ زمینه‌های تغییر سبک (از خراسانی به عراقی) در زبان فارسی ❁ برخی عوامل سیاسی و اجتماعی، مثل روی کار آمدن حکومت‌های غزنوی و سلجوقی ❁ تغییر مرکز ادبی و سیاسی از «خراسان» به «عراق عجم»

❁ سبک‌های «بینابین» و «آذربایجانی» از «سبک خراسانی» فاصله گرفتند و کم‌کم «سبک عراقی» پدید آمد.

❁ «سبک عراقی» از اوایل قرن هفتم تا اوایل قرن دهم به مدت ۳۰۰ سال سبک غالب متون ادب فارسی بود.

❁ مغولان در اوایل قرن هفتم (۶۱۶ ه.ق.) به نواحی مرزی ایران حمله کردند و بعد به تدریج بر نواحی دیگر هم چیرگی یافتند.

❁ به نظام اقتصادی، کشاورزی و فرهنگی ایران آسیب‌های عمده‌ای رساندند.

❁ تأثیر حمله مغول بر اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران در قرن هفتم از بین رفتند.

❁ بزرگانی چون «نجم‌الدین کبری»، «فریدالدین عطار نیشابوری» و «کمال‌الدین اسماعیل» در یورش ویرانگر مغول، کشته شدند.

❁ «کمال‌الدین اسماعیل»، مدّاح «جلال‌الدین خوارزمشاه» که خود در سال ۶۳۵ ه.ق به دست مغولان کشته شد، درباره قتل عام ۶۳۳ ه.ق. مغولان در اصفهان شعری سروده است:

کس نیست که تا بر وطن خود گرید
بر حال تباه مردم بد گرید
دی بر سر مُرده‌ای دو صد شیون بود
امروز یکی نیست که بر صد گرید

❁ دلایل روی آوردن دوستداران فرهنگ و اخلاق به «تصوّف» ❁ ویرانی بناها، آبادانی‌ها و بنیان فرهنگ و اخلاق با حمله ویرانگر مغولان ❁ سرخوردگی و مأیوس و منزوی شدن دوستداران فرهنگ و اخلاق و پناه بردن آنان به تصوّف

❁ عواطف انسانی

❁ ادبیت‌هایی که دوستداران فرهنگ و اخلاق برای تسکین خود، ❁ ترویج روحیه تسامح (مدارا) و تساهل (آسان گرفتن به یکدیگر)

❁ خدمت به خلق

به آن روی آوردند، شامل:

❁ آزادگی

❁ اعتقاد به بی‌ثباتی دنیا

❁ وضعیّت زبان پس از برچیده شدن حکومت ❁ زبان رسمی و رایج عربی و نگارش به آن از رواج افتاد.

❁ آخرین خلیفه عباسی (المستعصم بالله) ❁ توجّه به زبان فارسی که زبان توده مردم بود، رونق بیشتری گرفت.

❁ بعد از حمله مغول، کانون‌های فرهنگی از خراسان به عراق عجم منتقل شد (اولین نشانه‌های تغییر سبک از زمان ❁ دلیل نام‌گذاری سبک عراقی سلجوقیان آغاز شده اما خراسان هنوز به طور کامل ویران نشده بود).

❁ شاعران و نویسندگان بزرگ این دوره غالباً از اهالی شهرهای عراق عجم (اصفهان، همدان، ری، اراک کنونی و ...) بودند.

عوامل مخرب و منفی که باعث سستی و بسیاری از دانشمندان و ادیبان کشته و یا متواری شدند. نلسامانی زبان و ادبیات فارسی در قرن هفتم شد

از دربارهای ادب دوست و خاندانهای فرهنگ پرور خبری نبود. با انتقال قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی در ناحیه عراق عجم گسترش یافت. عوامل مثبتی که موجب رشد زبان و ادبیات فارسی و اعتبار ادیبان و اندیشمندان در قرن هفتم شد

در حوزه‌های ری، فارس، همدان و اطراف آنها آثار ارزشمندی پدید آمد. زمینه‌هایی برای تغییر سبک از «خراسانی» به «عراقی» ایجاد شد. قالب‌های جدیدی در شعر و نثر پدید آمد. شعر این عصر نرم و دلنشین و برخوردار از معانی عمیق انسانی و آسمانی شد. اکثر شاعران از حاکمان روی برتافتند، در نتیجه قصیده که پیش از این در خدمت ستایش فرمانروایان بود، کم‌رنگ شد. غزل که زبان دل و عشق بود، گسترش یافت. قالب مثنوی نیز برای ظهور عاطفه، اخلاق و عرفان میدان فراخی پدید آورد، مانند مثنوی مولوی.

ویژگی‌های شعر در قرن هفتم

مثنوی مولوی

حماسه‌ای عرفانی است. قهرمان حماسه عرفانی در مثنوی مولوی، انسان پاک‌نهاد و خداجویی است که به نبرد با هوای نفس می‌پردازد.

گرایش‌های نثر قرن هفتم

«ساده‌نویسی» در آثاری مثل «طبقات ناصری» و «مرصادالعباد»

«پیچیده‌نویسی» با محتوای عمدتاً تاریخ حاکمان وقت در آثاری مثل «تاریخ و صاف» و «تاریخ جهانگشای جوینی»

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان قرن هفتم

«مولانا جلال‌الدین بلخی، سعدی، فخرالدین عراقی، نجم‌الدین رازی (معروف به نجم دایه)، عطاملک جوینی، خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، شمس قیس رازی»

مولانا جلال‌الدین بلخی (معروف به مولوی)

- از شاخص‌ترین شاعران عارف است.
- در دو محور اندیشه و احساس آثار جاودانه‌ای پدید آورد.
- در «مثنوی معنوی» و «دیوان شمس»، بسیاری از معارف بشری و مسایل عرفانی را بیان کرده است.
- «فیه مافیه» و «مجالس سبعة» را (که از آثار منثور مولانا است) مولانا گفته است و شاگردان نوشته‌اند.
- «مکاتیب»، مجموعه نامه‌های مولانا به قلم خود اوست و این اثر، سبک نثر وی را بیش‌تر و بهتر نمودار می‌سازد.

سعدی

- فرمانروای ملک سخن
- سی و پنج سال گرد جهان گشت، تجربه اندوخت و از هر خرمنی خوشه‌ای چید.
- «گلستان» را به نثر مسجع و «بوستان» را در قالب مثنوی پدید آورد.
- دو اثر ارزشمند سعدی (گلستان و بوستان) به ما درس «اخلاق و حکمت» را می‌آموزد.
- استاد سخن نه تنها در ادبیات تعلیمی سخن‌گوی ضمیر خودآگاه ایرانی است، در سرودن غزل‌های عاشقانه نیز سرآمد شاعران و نویسندگان فارسی‌زبان است.
- وی در بیشتر قالب‌های ادبی طبع‌آزمایی کرده و شاهکارهای ماندگاری در ادب فارسی به یادگار گذاشته است.

فخرالدین عراقی

- از دیگر شاعران نام‌آور قرن هفتم و صاحب غزل‌های عرفانی زیبا است.
- مثنوی «عشاق‌نامه» او مشهور است.
- او در هر فصل مثنوی «عشاق‌نامه» به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده است.
- او در کتاب «لمعات» خود سیر و سلوک عارفانه را در قالب نظم و نثر بیان کرده است.

نجم الدین رازی (معروف به نجم دایه)

- از مُنشیان و نویسندگان توانا و از عارفان وارستهٔ قرن هفتم است.
- کتاب «مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد» از اوست.

ویژگی‌های این کتاب:

- در بیان سلوک^۱ دین و تربیت نفس انسانی است.
- نثر کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است.
- نویسنده در خلال موضوعات کتاب، احادیث، آیات و اشعاری از خود و شاعران دیگر نقل می‌کند.
- این اثر که نثری شیوا، آراسته و دل‌انگیز دارد، از مرتبه‌ای والا در بین متون عارفانه برخوردار است.

عطا ملک جوینی

- از نثرنویسان قرن هفتم است.
- خاندان او از افراد بانفوذ حکومت مغولان بودند.
- وی از نوجوانی به کارهای دیوانی پرداخت و در سفرهای متعددی حضور داشت و اطلاعات فراوانی دربارهٔ تاریخ مغولان کسب کرد که موجب تألیف کتاب «تاریخ جهانگشا» شد.

ویژگی‌های کتاب «تاریخ جهانگشای جوینی»:

- این کتاب در شرح ظهور چنگیز، احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه‌های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح نوشته شده است.
- نثر این کتاب «مصنوع و دشوار» است.

خواجہ رشید الدین فضل اللہ همدانی

- از چهره‌های علمی و سیاسی در عصر ایلخانان به شمار می‌رود.
- وی وزیر مقتدر غازان خان و اولجایتو بود.
- مهم‌ترین کتاب او «جامع التواریخ» نام دارد که به نثری عالمانه و پخته نوشته شده است.
- اقدام مهم فرهنگی او تأسیس عمارت «رَبیع رشیدی» در تبریز است که در حکم دانشگاه آن زمان بوده است.

شمس قیس رازی

- از نویسندگان زبردست قرن هفتم است.
- اثر معروفش «المعجم فی معاییر اشعار العجم» است.

ویژگی‌های این کتاب:

- از نخستین و مهم‌ترین آثار در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر است.
- نثر او در مقدمه مصنوع و در اصل کتاب، ساده و عالمانه است.

قرن هشتم

- دلایل فرصت ابراز عقاید مذهب‌های مختلف در قرن هشتم بی‌اعتقادی برخی از ایلخانان مغول
- بی‌تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج

قلمرو بالندگی زبان | زبان و فرهنگ فارسی، عرصهٔ وسیعی یافت به طوری‌که از شبه قارهٔ هند تا آسیای صغیر به زبان فارسی سخن می‌گفتند. و فرهنگ فارسی | مناطقی از ایران (عراق عجم) به ویژه شهر شیراز همچنان در حکم مرکز ادبی قرن هشتم به شمار می‌رفت.

دلیل از رونق افتادن «قصیده‌سرایی» در قرن هشتم: از بین رفتن درباره‌های ادب‌دوست ایرانی‌تبار
وضعیت زبان شعر در قرن هشتم: زبان شعر جز در سروده‌های شاعران شاخص مانند خواجه و حافظ، به سستی گرایید.

۱. سلوک: روش، رفتار

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان قرن هشتم

«خواجوی کرمانی، ابن یمین، حافظ، سلمان ساوجی، عبید زاکانی، حمدالله مستوفی»

خواجوی کرمانی

- ◇ از غزل پردازان برجسته قرن هشتم است.
- ◇ شاعری که غزل‌های او بر حافظ نیز تأثیرگذار بوده است.
- ◇ خواجه چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده که نشان‌دهنده استادی او در شاعری است.
- ◇ شعر خواجه در مجموع، کمال یافته و پخته است.

ابن یمین

- ◇ شاعر عصر سربداران و مردی دهقان‌پیشه بود.
- ◇ قدرت شاعری خود را در قطعات اخلاقی آشکار کرده است.
- ◇ وی در شعر خود قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا را مورد تأکید قرار می‌دهد:

مرد آزاده در میان گروه	گر چه خوش‌خو و عاقل و داناست
محترم آنگهی تواند بود	که از ایشان به مالش استغناست
وان که محتاج خلق شد، خوار است	گر چه در علم، بوعلی سیناست

حافظ

- ◇ از شاعران سرآمد قرن هشتم است.
- ◇ او با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رسانید.
- ◇ لحن سخن او گزنده، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح‌طلبی است.
- ◇ در غزل حافظ، فرهنگ گذشته ایران با همه کمال ایرانی - اسلامی خود رخ می‌نماید و شعرش به قول خود او «همه بیت‌الغزل معرفت» است:

شعر حافظ همه بیت‌الغزل معرفت است   آفرین بر نفس دلکش و لطف سخنش

سلمان ساوجی

- ◇ از شاعران قرن هشتم است.
- ◇ در غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشته است.
- ◇ دارای قصایدی در سبک عراقی است.
- ◇ مثنوی «جمشید و خورشید» او به شیوه داستان‌های نظامی سروده شده است.

عبید زاکانی

- ◇ شاعر خوش‌ذوق و آگاهی است که نکته‌یابی و انتقادهای ظریف اجتماعی او معروف است.
- ◇ شاعری که ناملایمات اوضاع آشفته روزگار خود را برنمی‌تافت و تزویر و ریاکاری حاکمان را در آثارش به تصویر می‌کشید.
- ◇ او در منظومه «موش و گربه» ناهنجاری‌های اجتماعی را به شیوه طنز و تمثیل بیان کرده است.
- ◇ این شوخ‌طبع آگاه نه تنها در شعر، که در نثر نیز دارای طنزهای ماندگاری است و «رساله دلگشا»، «اخلاق‌الاشراف» و «صدپند» از آن جمله‌اند.

حمدالله مستوفی

- ◇ از مورخان مشهور ایران در قرن هشتم است.
- ◇ نویسنده «تاریخ گزیده» است.
- ◇ این کتاب تاریخ پیامبران، خلفای چهارگانه، خلفای بنی‌عباس و تاریخ ایران را تا سال ۷۳۰ ه.ق. دربرمی‌گیرد.

قرن نهم

- ◊ ناپود شدن ابنیه فرهنگی، ادبی و اجتماعی به دست تیمور گورکانی
- ◊ از میان رفتن فارس
- ◊ ادامه ویرانگری تیموریان از نیمه دوم قرن هشتم تا اوایل قرن دهم
- ◊ متمدن شدن بازماندگان تیمور
- ◊ گسترش هنرهایی چون مینیاتور، معماری، تذهیب و تاریخ‌نویسی
- ◊ رونق تازه یافتن ادبیات و نوشتن کتاب‌های ارزشمندی توسط «جامی» و «دولت‌شاه»

وضع اجتماعی و فرهنگی ایران در قرن نهم

نتایج تأثیر پذیرفتن بازماندگان تیمور از

فرهنگ ایرانی

رونق ادبیات در قرن نهم (عهد تیموری) بنیادی نبود و کتاب‌های تحقیقی این دوره عمدتاً سطحی و ادبیات این دوره نیز تقلیدی و فاقد نوآوری بود. پس از مرگ تیمور شاهرخ توانست شهر هرات را مرکز فرمانروایی خود قرار دهد.

- ◊ شاهرخ با علاقه‌ای که به هنر و فرهنگ اسلامی پیدا کرده بود، از هنرمندان خوش‌نویس، نقاش و شاعر حمایت نمود.
- ◊ وضعیت هنر و فرهنگ بعد از مرگ تیمور
- ◊ بایسنقر میرزا پسر شاهرخ، نیز هنرمند و هنردوست بود و در زمان او هنرمندان، قرآن کریم و شاهنامه فردوسی را به خط خوش نگاشتند و با تصاویری زیبا آراستند و آثاری ماندگار از هنر اسلامی عرضه کردند.

معروف‌ترین شاعران و نویسندگان قرن نهم

«جامی، شاه نعمت‌الله ولی^۱، دولت‌شاه سمرقندی»

جامی

- ◊ معروف‌ترین شاعر قرن نهم است.
- ◊ بهارستان را به تقلید از گلستان سعدی نوشت.
- ◊ در کتاب «نفحات‌الأنس»، شیوه «تذکره‌الاولیا» عطار را در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان به کار برد.
- ◊ مثنوی‌هایی را به پیروی از «نظامی» سرود که «تحفة‌الاحرار» یکی از آن‌هاست.
- ◊ نمونه شعر:

گفت به مجنون صنمی در دمشق
عشق چه و مرتبه عشق چیست؟
عاشق یکرنگ و حقیقت‌شناس
نیست به جز عشق در این پرده کس

کای شده مستغرق دریای عشق،
عاشق و معشوق در این پرده کیست؟
گفت که ای محو امید و هراس،
اول و آخر همه عشق است و بس

شاه نعمت‌الله ولی

- ◊ از شاعران قرن نهم است.
- ◊ دیوان اشعار او حاوی مضامین عرفانی است.
- ◊ وی سرسلسله صوفیان نعمت‌اللهی است و در تصوف و طریقت^۲ مقامی بلند داشته است.

دولت‌شاه سمرقندی

- ◊ از نویسندگان قرن نهم است.
- ◊ «تذکره دولت‌شاه» را به تشویق امیر علیشیر نوایی نوشته است.
- ◊ تذکره دولت‌شاه شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی از آغاز تا زمان مؤلف است.

۱. شاه نعمت‌الله فرزند میرعبدالله ولی از جمله شعرای تصوف ایران و قُطب دراویش نعمت‌اللهی است. در راه طریقت و سیر و سلوک مقام بلند داشته است. دارای دیوانی است که مشتمل بر قصاید و غزلیات و مثنویات و دوبیتی‌ها و ... است.

۲. روش، مسلک و مذهب

۱

پرسش‌های چهارگزینه‌ای درس

۱. کدام کتاب، از کتاب‌های سرآمد در شناخت تصوّف و عرفان (بیان حقایق عرفانی) و سرگذشت صوفیان و عارفان و نوشته‌ها و گفتارهای آنان از آغاز تا عهد مؤلف است؟
(زبان ۸۴)
- (۱) لوائح (۲) بهارستان (۳) اشعة اللّمعات (۴) نفحات الانس
۲. نوع نثر آثار زیر، به ترتیب در کدام گزینه درست آمده است؟
«تاریخ جهانگشا - المعجم - مرصادالعباد - طبقات ناصری - تاریخ و صاف»
- (۱) پیچیده، ساده، ساده، پیچیده (۲) ساده، پیچیده، ساده، پیچیده
(۳) پیچیده، ساده، پیچیده، ساده (۴) ساده، پیچیده، پیچیده، ساده
۳. چند اثر، درست معرفی شده است؟
(عشاق نامه: فخرالدین عراقی)، (تاریخ جهانگشا: بیهقی)، (جامع التّواریخ: نصیرالدین توسی)، (صد پند: عبید زاکانی)، (تاریخ گزیده: حمدالله مستوفی)، (تذکرة الاولیا: جامی)، (تذکرة دولتشاه: امیر علیشیر نوابی)
- (۱) سه (۲) چهار (۳) پنج (۴) شش
۴. کدام آثار از نظر قرن، یکسان هستند؟
(۱) گلستان، عشاق نامه، مرصادالعباد (۲) بوستان، تاریخ جهانگشا، تحفة الاحرار
(۳) تاریخ گزیده، اخلاق الاشراف، بهارستان (۴) المعجم، نفحات الانس، رساله دلگشا
۵. موضوع چند اثر، نادرست است؟
(دیوان شمس: درباره معارف بشری)، (تذکرة دولتشاه: شرح حال صد تن از شاعران ایران)، (عشاق نامه: مباحث اخلاقی)، (مرصادالعباد: سلوک دین)، (تاریخ جهانگشا: ظهور چنگیز و فتوحات او)، (تاریخ گزیده: تاریخ پیامبران)، (نفحات الانس: حقایق عرفانی)
- (۱) یک (۲) دو (۳) سه (۴) چهار
۶. کدام آثار، به ترتیب مربوط به قرن هفتم، هشتم و نهم است؟
(۱) دیوان شمس، تاریخ گزیده، صد پند (۲) تاریخ جهانگشا، المعجم، تذکرة دولتشاه
(۳) جامع التّواریخ، تذکرة الاولیا، نفحات الانس (۴) مرصادالعباد، جمشید و خورشید، تحفة الاحرار
۷. درس «اخلاق و حکمت» را در کدام یک از آثار زیر، می‌توان آموخت؟
(۱) دیوان غزلیات حافظ شیرازی (۲) نفحات الانس جامی (۳) منطق الطّیر عطار نیشابوری (۴) گلستان و بوستان سعدی
۸. چند مورد، نادرست آمده است؟
آ) کتاب المعجم شمس قیس رازی در علم عروض، قافیه، بیان و شعر است.
ب) مثنوی مولوی، نمونه ارزشمندی از حماسه عرفانی است.
پ) مجالس سبعة مولوی، اثری منظوم است که شاگردانش از زبان او نوشته‌اند.
ت) قالب شعری غزل در قرن هفتم رواج پیدا کرد.
ث) دولتشاه سمرقندی نویسنده قرن هشتم، کتاب تذکرة دولتشاه را به تشویق سلطان حسین بایقرا نوشت.
ج) زبان و محتوای کتاب اخلاق الاشراف، طنز است.
چ) کتاب جامع التّواریخ در قرن هفتم تألیف شده است.
- (۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) پنج
۹. پدیدآورندگان «مکاتیب - صد پند - نفحات الانس - عشاق نامه» به ترتیب خالق آثار ..... نیز هستند.
(انسانی ۱۴۰۰)
- (۱) مجالس سبعة - رساله دلگشا - بهارستان - لمعات (۲) فیه‌ما فیه - تاریخ گزیده - تحفة الاحرار - جامع التّواریخ
(۳) مثنوی معنوی - اخلاق الاشراف - تذکرة الاولیا - تاریخ جهانگشا (۴) دیوان شمس - موش و گربه - مرصادالعباد - جمشید و خورشید
۱۰. همه گزینه‌ها، درباره کتاب «تاریخ جهانگشا» درست است؛ به جز گزینه .....
(۱) این اثر درباره عصر ایلخانان مغول و تیمور گورکانی و فرمانروایی تیمور و پسران وی از جمله «شاهرخ میرزا» و «بایسنقر میرزا» به رشته تحریر در آمده است.
(۲) نثر کتاب به شیوه مصنوع و دشوار بوده و در شرح ظهور چنگیز و تاریخ خوارزمشاهیان به رشته تحریر در آمده است.
(۳) «عطاملک جوینی» این کتاب را نوشته و در آن به شرح حمله چنگیز به ایران و احوال و فتوحات وی و فتح قلعه‌های اسماعیلیه پرداخته است.
(۴) یکی از موضوعات این کتاب فتح قلعه‌های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح است.

۱۱. کدام اثر، با توضیح آمده در کمانک هماهنگی دارد؟

- ۱) تاریخ گزیده (اثر سلمان ساوجی، شرح حال خلفای بنی عباس)
- ۲) نفعات الأُنس (در بیان هنر و فرهنگ اسلامی مثل معماری و تاریخ‌نویسی)
- ۳) تذکره دولتشاه سمرقندی (نمونه‌ای از آثار قرن نهم و درباره شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی)
- ۴) جامع التّواریخ (اثر عظاملک جوینی، دارای نثر عالمانه و پخته)

۱۲. کدام گزیننه، درباره فخرالدّین عراقی درست است؟

- ۱) در سرودن قصاید اندرزی شهرت دارد.
- ۲) «لمعات» را به نثر و با موضوع سیر و سلوک عارفانه نوشته است.
- ۳) «رساله دلگشا» را به نظم و نثر نوشته است.
- ۴) در طرح مباحث عرفانی از تمثیل و حکایت بهره گرفته است.

۱۳. در کدام گزیننه، «اثر» با توضیح مقابل خود مطابقت ندارد؟

- ۱) انوار سهیلی: نمونه ساده‌شده کلیله و دمنه، اثر ملاحسین واعظ کاشفی
- ۲) نفعات الانس: اثری از خواجه کرمانی، به شیوه تذکره‌الاولیای عطار، در بیان حقایق عرفانی
- ۳) مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد: اثری از نجم‌الدین رازی، با موضوع بیان سلوک دین و تربیت نفس انسانی
- ۴) تاریخ جهانگشا: اثری است به شیوه پیچیده‌نویسی تاریخی با موضوع تاریخ حاکمان وقت

۱۴. کدام گزیننه، توضیح درستی درباره کتاب «المعجم» ارائه می‌دهد؟

- ۱) از نمونه آثار قرن هشتم که درباره سلوک دین و تربیت نفس انسانی گردآوری شده است.
- ۲) از نخستین آثار در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر است که نثری پیچیده دارد.
- ۳) نثر این کتاب گاهی ساده و گاه دارای سجع و موازنه است و در بین متون این دوره، از مرتبه‌ای والا برخوردار است.
- ۴) از نمونه آثار قرن هفتم است که شمس قیس رازی آن را با نثری ساده و عالمانه گردآوری نموده است.

۱۵. کدام گزیننه، عبارت زیر را کامل می‌کند؟

«خواجه کرمانی، چند مثنوی به پیروی از ..... سروده است و خود بر سبک شاعری ..... تأثیرگذار بوده است.»

- ۱) پنج گنج نظامی، فخرالدّین عراقی
- ۲) تحفة الاحرار جامی، فخرالدّین عراقی
- ۳) تحفة الاحرار جامی، حافظ
- ۴) پنج گنج نظامی، حافظ

۱۶. هر یک از توضیحات زیر، به ترتیب مربوط به کدام شاعر یا نویسنده است؟

(در دو محور اندیشه و احساس، آثار جاودانه‌ای پدید آورد.)، (در یکی از کتاب‌هایش، سیر و سلوک عارفانه را در قالب نظم و نثر بیان کرده است.)، (شوخ طبع آگاه که در شعر و نثر، طنزهای ماندگاری دارد.)

- ۱) جلال‌الدین محمد بلخی، فخرالدّین عراقی، عبید زاکانی
- ۲) فخرالدّین عراقی، مولوی، عبید زاکانی
- ۳) مولوی، نجم‌الدین رازی، حافظ
- ۴) حافظ، خواجه کرمانی، سعدی

۱۷. چند اثر از میان آثار زیر، منظوم است؟

«عشّاق‌نامه، مرصاد العباد، تاریخ جهانگشا، المعجم فی معاییر اشعار العجم، جمشید و خورشید، موش و گربه، اخلاق الاشراف، تاریخ گزیده، هفت اورنگ، اخلاق جلالی»

- ۱) پنج
- ۲) چهار
- ۳) هفت
- ۴) شش

۱۸. مؤلفان آثار «نفعات الأُنس، عشّاق‌نامه، رساله دلگشا» به ترتیب، نویسنده چه کتاب‌هایی هستند؟

- ۱) تاریخ گزیده، موش و گربه، اخلاق جلالی
- ۲) گلستان، تذکره دولتشاه، صد پند
- ۳) بهارستان، تاریخ جهانگشا، مرصاد العباد
- ۴) تحفة الاحرار، لمعات، اخلاق الاشراف

۱۹. عبید زاکانی در منظومه تمثیلی «موش و گربه»، ناهنجاری‌های اجتماعی کدام طبقات را بیان کرده است؟

- ۱) حاکمان و ثروتمندان
- ۲) قاضیان و ثروتمندان
- ۳) حاکمان و قاضیان
- ۴) قاضیان و زبردستان

۲۰. کدام اثر در زمینه علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر نوشته شده است؟

- ۱) لمعات
- ۲) المعجم فی معاییر اشعار العجم
- ۳) مرصاد العباد من المبدأ الی المعاد
- ۴) عشّاق‌نامه

۲۱. موضوع کدام کتاب، درست معرفی شده است؟

- ۱) تاریخ گزیده: شرح ظهور چنگیز و احوال فتوحات او
- ۲) نفعات الأُنس: اصول اخلاقی
- ۳) مرصاد العباد: در بیان سلوک دین و تربیت نفس
- ۴) لمعات: وضع نابسامان جامعه

۲۲. در متن زیر، چند مورد اشتباه، دربارهٔ «حافظ» وجود دارد؟
 «حافظ سرآمد شاعران قرن هفتم است. او با تلفیق عشق و عرفان، غزل عاشقانه را به کمال می‌رساند. لحن حافظ، گزنده، جدی و سرشار از خیرخواهی و اصلاح‌طلبی است. در شعر او، فرهنگ گذشتهٔ ایران با همهٔ کمال ایرانی - اسلامی خود، رخ می‌نماید.»
 (۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) پنج
۲۳. همهٔ گزینه‌ها دربارهٔ «سلمان ساوجی» درست است؛ به‌جز گزینهٔ .....
 (۱) از شاعران قرن هشتم است.
 (۲) در غزل، توجه خاصی به «سعدی» و «مولوی» داشته است.
 (۳) بی‌اعتباری دنیا در آثارش موج می‌زند.
 (۴) قصایدی در سبک عراقی سروده است.
۲۴. عبارت زیر، مربوط به کدام شاعر است؟
 «او نه تنها در ادبیات پندآموز، سخن‌گوی ضمیر خودآگاه ایرانی است که در سرودن غزل‌های عاشقانه نیز سرآمد شاعران و نویسندگان ایران است.»
 (۱) مولوی (۲) حافظ (۳) نظامی گنجه‌ای (۴) سعدی
۲۵. کدام گزینه، دربارهٔ شعر و شاعری حافظ نادرست است؟
 (۱) حافظ در قرن هشتم، سرآمد شاعران بود.
 (۲) شعرش به قول خودش «همه بیت‌الغزل معرفت» است.
 (۳) حافظ با نگاهی جداگانه به عشق و عرفان، قالب غزل عرفانی را به کمال رساند.
 (۴) لحن سخن حافظ، طنزآمیز و سرشار از خیرخواهی و اصلاح‌طلبی است.
۲۶. کدام گزینه، دربارهٔ «عبید زاکانی» و آثارش درست است؟
 (۱) او در مجموعهٔ منثور موش و گربه، ناهنجاری‌های اجتماعی را به شیوهٔ طنز و تمثیل بیان کرده است.
 (۲) در قالب غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشته و قصایدی نیز در سبک عراقی سروده است.
 (۳) «اخلاق الاشراف» و «صدپند» را به شیوهٔ مخزن‌الاسرار نظامی سروده است.
 (۴) در شعر و نثر طنزهای ماندگاری نوشته است و «رسالهٔ دلگشا» از آثار اوست.
۲۷. همهٔ گزینه‌های زیر، دربارهٔ «جامی» نادرست است؛ به‌جز گزینهٔ .....
 (۱) در قالب مثنوی، پیرو سنایی غزنوی است و مثنوی «تحفة‌الاحرار» را به شیوهٔ او سرود.
 (۲) کتاب «بهارستان» را به سبک «بوستان» سعدی نوشت.
 (۳) کتاب «نَمَحَاتُ الانس» را در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان نوشت.
 (۴) به شیوهٔ «الهی‌نامهٔ» عطار، اثر ارزشمند خود «تحفة‌الاحرار» را سرود.
۲۸. کدام گزینه، دربارهٔ «دولتشاه سمرقندی» نادرست است؟
 (۱) از عارفان و شاعران نام‌آور قرن هشتم ه.ق. است.
 (۲) شرح احوال بیش از صد تن از شاعران ایرانی را از آغاز تا زمان مؤلف نوشته است.
 (۳) «امیر علیشیر نوایی» او را تشویق کرد تا دربارهٔ احوال و آثار شاعران ایرانی تذکره‌ای بنویسد.
 (۴) «تذکرهٔ دولت‌شاه» از این نویسنده است.
۲۹. دیوان شعر «شاه نعمت‌الله ولی» حاوی چه مضامینی است؟
 (۱) اخلاقی (۲) حکمت و فلسفه (۳) انتقادی و اجتماعی (۴) عرفانی
۳۰. ویژگی‌های شعر سلمان ساوجی، ابن یمین و خواجوی کرمانی، به ترتیب در کدام گزینه آمده است؟
 (آ) قدرت شاعری خود را در قطعات اخلاقی آشکار کرده است. (ب) در غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشت.
 (پ) چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده است. (ت) با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رسانید.
 (۱) آ، ب، پ (۲) ب، آ، ت (۳) ب، آ، پ (۴) آ، ب، ت
۳۱. عبارت زیر، معرّف چه شخصیتی است؟
 «از شاعران قرن نهم که سر سلسلهٔ فرقه‌ای از صوفیان در عصر خودش است. دیوان شعر او بسیار مشهور و محتوای اشعار او مضامینی کاملاً عرفانی دارد.»
 (۱) شاه نعمت‌الله ولی (۲) دولت‌شاه سمرقندی (۳) خواجوی کرمانی (۴) حمدالله مستوفی
۳۲. همهٔ گزینه‌ها، دربارهٔ وضعیت زبان و ادبیات فارسی دورهٔ سبک عراقی، درست است؛ به‌جز گزینهٔ .....
 (۱) شعر عرفانی، با تکیه بر عواطف انسانی و ترویج روحیهٔ تسامح و تساهل، خدمت به خلق، انسان نومیذ روزگار را تسکین بخشید.
 (۲) با پایان یافتن خلافت عباسی، عربی‌دانی رواج یافت و زبان فارسی از رونق افتاد.
 (۳) کمال‌الدین اسماعیل، مدّاح جلال‌الدین خوارزمشاه، در سال ۶۳۵ ه.ق. به دست مغولان به قتل رسید.
 (۴) دلیل نامیدن سبک به عنوان «عراقی» این بود که بعد از مغول، کانون‌های فرهنگی از خراسان به عراق عجم منتقل شد.

(انسانی ۱۴۰۰)

۳۳. از دیدگاه تاریخ ادبیات همه موارد کاملاً درست است، به جز:

- ۱) بازماندگان تیمور کم و بیش از فرهنگ ایرانی تأثیر پذیرفتند و ادبیات رونقی تازه گرفت و تاریخ‌نویسی نیز ادامه یافت.
- ۲) جامی در کتاب نفات‌الانس خود به شیوه تحفة‌الاحرار نظامی به بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان پرداخته است.
- ۳) بایسنقر میرزا هنرمند و هنردوست بود و در زمان او هنرمندان، قرآن کریم و شاهنامه فردوسی را به خط خوش نگاشتند.
- ۴) پس از مرگ تیمور، شاهرخ با علاقه‌ای که به هنر و فرهنگ اسلامی پیدا کرده بود، از هنرمندان خوش‌نویس، نقاش و شاعر حمایت نمود.

۳۴. کدام گزینه درست است؟

- ۱) کتاب‌های تحقیقی قرن نهم، عمدتاً ریشه‌دار و ادبیات این دوره، دارای نوآوری بود.
- ۲) «شاه نعمت‌الله ولی» را سرسلسله فداییان نعمت‌اللهی می‌دانند.
- ۳) «جامی» اکثر قصاید و غزلیات دیوانش را به پیروی از «نظامی گنجه‌ای» سروده است.
- ۴) «قرآن کریم» و «شاهنامه فردوسی» در زمان «بایسنقر میرزا» به خطی خوش نگاشته شد.

۳۵. کدام گزینه، مربوط به موضوعات مطرح‌شده در قرن هفتم نیست؟

- ۱) تأسیس عمارت زبج رشیدی در تبریز که در حکم دانشگاه آن زمان بوده است.
- ۲) کتاب لمعات عراقی، درباره سیر و سلوک عارفانه در قالب‌های نظم و نثر بیان شده است.
- ۳) در قرن هفتم، خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، وزیر مقتدر غازان خان و اولجایتو، یکی از چهره‌های علمی و سیاسی آن دوره به شمار می‌رفت.
- ۴) هنرهایی چون مینیاتور، معماری، تذهیب و تاریخ‌نویسی به اسلوب ساده رواج یافت.

۳۶. در کدام گزینه، همه چهره‌های ادبی مربوط به قرن نهم هستند؟

- ۱) عبید زاکانی، جلال‌الدین دوانی، فخرالدین عراقی
- ۲) جامی، دولت‌شاه سمرقندی، شاه نعمت‌الله ولی
- ۳) جلال‌الدین دوانی، خواجهی کرمانی، ابن یمین
- ۴) دولت‌شاه سمرقندی، شاه نعمت‌الله ولی، فخرالدین عراقی

۳۷. کدام گزینه، همگی، چهره‌های شاخص قرن هشتم هستند؟

- ۱) حمدالله مستوفی، ابن یمین، خواجهی کرمانی
- ۲) عطاملک جوینی، شاه نعمت‌الله ولی، سعدی
- ۳) شمس قیس رازی، نجم دایه، عبید زاکانی
- ۴) شاه نعمت‌الله ولی، دولت‌شاه سمرقندی، خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی

۳۸. در کدام گزینه، نام معروف‌ترین شاعران و نویسندگان قرن هفتم آمده است؟

- ۱) خواجهی کرمانی، سعدی، سلمان ساوجی، حمدالله مستوفی، عطاملک جوینی
- ۲) جامی، خواجهی کرمانی، شاه نعمت‌الله ولی، دولت‌شاه سمرقندی، جلال‌الدین دوانی
- ۳) مولوی، سعدی، فخرالدین عراقی، نجم‌الدین رازی، عطاملک جوینی
- ۴) حافظ، سلمان ساوجی، عبید زاکانی، حمدالله مستوفی، دولت‌شاه سمرقندی

۳۹. همه گزینه‌ها مربوط به تاریخ ادبیات فارسی در قرن نهم است؛ به جز .....

- ۱) تاریخ‌نویسی ساده در دوره تیموریان اشاعه پیدا کرد.
- ۲) هنرهایی چون مینیاتور، معماری و تذهیب در دوره تیموریان رایج شد.
- ۳) رونق ادبی این دوره، بیشتر سطحی و تقلیدی است.
- ۴) در این عصر، مذاهب مختلف فرصت ابراز عقیده پیدا کردند.

۴۰. عبارت کدام گزینه، نادرست است؟

- ۱) در شعر «ابن یمین» قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا مورد تأکید است.
- ۲) «خواجهی کرمانی» در شعرش، استادی «حافظ» را ستایش کرده است.
- ۳) جامی، مثنوی «تحفة‌الاحرار» را به شیوه مثنوی‌های «نظامی» سرود.
- ۴) از اقدامات مهم فرهنگی خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، تأسیس «زبج رشیدی» در تبریز است.

۴۱. همه گزینه‌ها، درباره تاریخ ادبیات ایران در قرن هفتم و هشتم نادرست است؛ به جز گزینه .....

- ۱) در دوره سبک عراقی، وضعیّت زبان و ادبیات فارسی (مخصوصاً در قرن هفتم) به سوی سستی و نابسامانی پیش رفت.
- ۲) لفظ در شعر این عصر، گزنده و مخرب و بیشتر شاعران، به حاکمان توجه زیادی نشان می‌دادند.
- ۳) قصیده در این دوره (سبک عراقی)، به عنوان زبان دل و عشق، گسترش یافت.
- ۴) با انتقال مرکزیت قدرت از مرکز ایران به خراسان، زبان و ادب فارسی گسترش یافت.

۴۲. همه گزینه‌ها، درباره آثار و شاعران و نویسندگان «سبک عراقی» درست است؛ به جز گزینه .....

- ۱) «فخرالدین عراقی» در کتاب «لمعات» که در قالب نثر و نظم است، سیر و سلوک عارفانه را مطرح می‌کند.
- ۲) «مرصادالعباد» و «تاریخ و صاف» نمونه‌هایی از جریان دوم گرایش نثر (پیچیده‌نویسی) بود.
- ۳) «نجم دایه» سلوک در دین و تربیت انسانی را در اثر خود، «مرصادالعباد» به یادگار گذاشته است.
- ۴) «ابن یمین» در قطعات اخلاقی خود، قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا را مورد تأکید قرار داده است.

۴۳. در قرن هشتم، کدام عامل، فرصت ابراز عقیدهٔ مذهب‌های مختلف را در ایران فراهم آورد؟

- ۱) حضور چهره‌های علمی و سیاسی و دیوانی در حکومت و دربار مغولان
- ۲) بالندگی و رشد زبان و فرهنگ فارسی در پهنهٔ وسیعی از آسیا از شبه قارهٔ هند تا آسیای صغیر
- ۳) پرداختن به فرهنگ گذشتهٔ ایران با همهٔ کمال ایرانی - اسلامی در آثار نثر و نظم فارسی
- ۴) بی‌اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی‌تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج

۴۴. کدام عامل، باعث ضعف قالب قصیده و سست شدن زبان شعری در قرن هشتم شد؟

- ۱) گوشه‌گیری و قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا در نزد هنرمندان و شاعران و نویسندگان
- ۲) پرداختن به موضوعات سیر و سلوک عارفانه و جدایی انسان از عالم معنا
- ۳) توجهٔ بیش از حد درباریان و وزیران شعر دوست به قالب غزل و رباعی و دوبیتی‌ها
- ۴) از بین رفتن دربارهای ادب دوست ایرانی تبار

۴۵. توضیح کدام گزینه، نادرست است؟

- ۱) خواجه‌ی کرمانی از قصیده‌پردازان برجستهٔ قرن هشتم است؛ شاعری که توانست بر حافظ نیز تأثیرگذار باشد.
- ۲) قطعات اخلاقی ابن یمین، نشان‌دهندهٔ قدرت شاعری وی بوده است.
- ۳) در قرن هشتم، قلمرو بالندگی زبان و فرهنگ فارسی، عرصهٔ وسیعی یافت.
- ۴) نجم‌الدین رازی، احادیث، آیات و اشعاری از خود و شاعران دیگر را در خلال موضوعات کتابش نقل کرده است.

۴۶. همهٔ گزینه‌ها، به جز گزینهٔ ..... از پیامدهای حملهٔ مغول به ایران، در قرن هفتم هجری است.

- ۱) زبان رسمی و رایج عربی و نگارش به زبان عربی، از رواج افتاد.
- ۲) دوستداران فرهنگ و اخلاق منزوی گشتند و به تصوف پناه بردند.
- ۳) روحیهٔ تسامح و خدمت به خلق و آزادگی از بین رفت.
- ۴) زبان و ادبیات فارسی دچار سستی و نابسامانی گردید.

۴۷. کدام عبارت، با توجه به توضیح مقابل آن، نادرست است؟

- آ) کتاب‌های تحقیقی به صورت سطحی و ادبیات نیز به طور تقلیدی رواج یافت. (در قرن نهم هـ. ق.)
 ب) تاریخ‌نویسی به همان اسلوب ساده رواج یافت. (در قرن هفتم هـ. ق.)
 پ) کمال‌الدین اسماعیل، مداح جلال‌الدین خوارزمشاه به دست مغولان در اصفهان کشته شد. (در قرن هشتم هـ. ق.)
 ت) شهر شیراز هم‌چنان در حکم مرکز ادبی به شمار می‌رفت. (در قرن هشتم هـ. ق.)
- ۱) آ، ب ۲) آ، پ ۳) ب، پ ۴) پ، ت

۴۸. شاعر دو بیت زیر کیست و در سرودن کدام قالب، تبخّر داشته است؟

- «مرد آزاده در میان گروه
 گرچه خوش‌خو و عاقل و داناست
 محترم‌انگهی تواند بود
 که از ایشان به مألّس استغناست»
- ۱) ابن یمین، قصیده ۲) ابن یمین، قطعه ۳) خواجه‌ی کرمانی، قصیده ۴) خواجه‌ی کرمانی، قطعه

۴۹. سبک عراقی، از چه زمانی، سبک غالب ادبیات فارسی در ایران بود؟

- ۱) اواخر قرن ششم تا اواخر قرن نهم
- ۲) اوایل قرن هفتم تا اوایل قرن دهم
- ۳) اواخر قرن هفتم تا اواخر قرن دهم
- ۴) اوایل قرن هفتم تا اواخر قرن دهم

۵۰. نوشتهٔ کدام گزینه - با توجه به ساده‌نویسی و پیچیده‌نویسی - از کتاب «طبقات ناصری» انتخاب نشده است؟

- ۱) سلطان پرسید که قصر فرعون کدام است؟ چون معلوم شد، روی بدان طرف نهاد.
- ۲) بعضی از بندگان باقی‌مانده جمع شدند اما عمر به آخر رسیده و دولت کهن گشته بود.
- ۳) در مراغه، مدرسه‌ای بس بزرگ بنا کرد و علما را عزیز داشت.
- ۴) چنگیزخان پیام داد که در حدوث واقعات و وقوع حادثات مدد یکدیگر را الزام نمایم و مسالک و مهالک امن گشاده داریم.

۵۱. در بیت زیر، نام اثری از کدام شاعر آمده است؟

- «لمعات ظفر از پرچم او می‌تابد
 چون کواکب ز سواد شکن زلف ظلام»
- ۱) خواجه‌ی کرمانی ۲) عبید زاکانی ۳) جامی ۴) فخرالدین عراقی

۵۲. در کدام بیت «لفظی» آمده است که یادآور یکی از آثار مؤلف کتاب «عشاق‌نامه» است؟

- ۱) بسوخت آتش عشق تو زهد و تقوی را
  - ۲) ز عاصفات خدا بحر قهر موجی زد
  - ۳) به غیر دیدهٔ مجنون کسی نیارد تاب
  - ۴) نسیمی از سر زلفت وزید در عالم
- به باد داد ورق‌های درس و فتوی را
 نهنگ عشق فرو برد طور موسی را
 اشعهٔ لمعات جمال لیلی را
 هوای خلد برین داد دار دنیا را

۵۳. مفهوم دو بیت زیر، در شعر کدام شاعر قرن هشتم، مورد تأکید قرار گرفته است؟

«خدا را ندانست و طاعت نکرد
قناعت توانگر کند مرد را
که بر بخت و روزی قناعت نکرد
خبر کن حریص جهان‌گرد را»

(۱) ابن یمین (۲) شاه نعمت‌الله ولی (۳) مولوی (۴) فخرالدین عراقی

۵۴. کدام گزینه، با بیت زیر تناسب معنایی بیشتری دارد؟

«درخت تو گر بار دانش بگیرد
پرہیز به طاعت و به دانش کن
بر خیره مده به جاهلان لالا
از طاعت و علم نردبانی کن
وانگه بر شو به کوکب جوزا
زین چرخ برون، خرد همی گوید
صحراست یکی و بی‌کران صحرا
چون جانست به علم شد بر آن معدن
سرما ز تو دور ماند و هم گرما»

۵۵. کدام بیت، با بیت زیر قرابت مفهومی دارد؟

«نیست به جز عشق در این پرده کس
عشق نیارد نهفت هیچ دلی در ضمیر
اول و آخر همه عشق است و بس»
بقا و مال و جمالت همیشه باد چو عشقت
پرده نگیرد به خود شعلۀ عربان او
که هیچ عمر ندارد چو عمر عشق درازی
این شیر آدمی‌خوار در خواب می‌نماید
مقصود حسن توسست، دگرها حکایتی است

۵۶. کدام بیت، با ابیات زیر تناسب مفهومی دارد؟

«مرد آزاده در میان گروه
محترم آنگهی تواند بود
وان که محتاج خلق شد خوار است»
(۱) مگذر از وضع ادب تا آبرو حاصل کنی
(۲) برتری‌ها منصب اقبال هر نااهل نیست
(۳) پیکرم افسرد در راه امید از ضعف آه
(۴) آبرو با عرض مطلب جمع نتوان ساختن

۵۷. مفهوم کدام بیت با سایر ابیات، متفاوت است؟

(۱) مکن ای دوست ملامت من سودایی را
(۲) نمی‌اندیشد از زخم زبان هر کس که مجنون شد
(۳) من دیوانه را سنگ ملامت شد پروبالی
(۴) ملامت را سپر سازیم بر خویش

۵۸. همه مفاهیم داده شده از رباعی زیر دریافت می‌شود؛ به جز:

«عمری ز پی کام دل و راحت تن
در داد ندا از بن دندان با من
گشتیم و ندیدیم جز از رنج و محن
(۱) دندان از کام جهان ریشه کن کن.
(۲) نتیجه تکاپوی دنیوی، اندوهی بیش نیست.
(۳) آسایش بشری در گرو آسودگی دیگران است.
(۴) چشم پوشیدن از دنیای فانی، سبب آسایش است.»

۵۹. عبارت «حیات از عشق می‌شناس و ممات بی‌عشق می‌یاب.» با کدام بیت، ارتباط مفهومی دارد؟

(۱) آتش گل همیشه بهار است عشق را
(۲) گر برآرد عشق دود از عقل جای رحم نیست
(۳) از عشق محال است که دل‌ها نشود آب
(۴) هرچه جز گوهر عشق است در این بحر کف است
پروانه را به سیر گلستان چه حاجت است
خانه زنبور کافر مستحق آتش است
هر گل که در این باغ بود خرج گلاب است
هر حیاتی که نه در عشق سرآید تلف است

(فارغ از کشور ۹۹)

(فارغ از کشور ۹۹)

(فارغ از کشور ۹۹)

پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای

۱. نفحات الأُس

۲. نفحات الأُس

۲. تاریخ جهانگشا: عطاملک جوینی - جامع التواریخ: رشیدالدین فضل‌الله همدانی - تذکره الاولیا: عطار نیشابوری - تذکره دولت‌شاه: دولت‌شاه سمرقندی

۳. نفحات الأُس

۳. گلستان، عشاق نامه و مرصادالعباد همگی مربوط به قرن هفتم ه.ق. است.

۴. نفحات الأُس

۴. بررسی گزینه‌های دیگر: ۲) «بوستان» قرن هفتم - «تاریخ جهانگشا» قرن هفتم - «تحفة الاحرار» قرن نهم ۳) «تاریخ گزیده» قرن هشتم - «اخلاق الاشراف» قرن هشتم - «بهارستان» قرن نهم ۴) «المعجم» قرن هفتم - «نفحات الانس» قرن نهم - «رساله دلگشا» قرن هشتم

۵. نفحات الأُس

۵. موضوع مثنوی «عشاق نامه»، مباحث عرفانی است.

۶. نفحات الأُس

۶. قرن هفتم: دیوان شمس - تاریخ جهانگشا - جامع التواریخ - مرصادالعباد - المعجم / قرن هشتم: جمشید و خورشید - صد پند - تاریخ گزیده / قرن نهم: نفحات الانس - تحفة الاحرار - تذکره دولت‌شاه

۷. نفحات الأُس

۷. گلستان و بوستان سعدی

۸. نفحات الأُس

۸. الف) کتاب «المعجم» در علم عروض، قافیه، بدیع و نقد شعر است. پ) مجالس سبعه، اثری منشور است. ث) دولت‌شاه سمرقندی نویسنده قرن نهم است. کتاب تذکره دولت‌شاه به تشویق امیرعلی علیشیر نوشته شده است.

۹. نفحات الأُس

۹. مجالس سبعه و مکاتیب از آثار مولاناست. (آثار مولانا: مکاتیب، مجالس سبعه، فیه‌مافیه، مثنوی معنوی و دیوان شمس) صد پند و رساله دلگشا از آثار عبید زاکانی است. (آثار عبید زاکانی: صدپند، اخلاق الاشراف، موش و گربه و رساله دلگشا) نفحات الأُس و بهارستان از آثار جامی است. (آثار جامی: تحفة الاحرار، بهارستان و نفحات الأُس)

۱۰. نفحات الأُس

عشاق نامه و لمعات از آثار فخرالدین عراقی است. عطاملک جوینی در کتاب تاریخ جهانگشا به تیمور و پسران وی اشاره‌ای نکرده است.

۱۱. نفحات الأُس

۱۱. تاریخ گزیده اثر حمدالله مستوفی - نفحات الانس اثر جامی (در بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان) و جامع التواریخ اثر رشیدالدین فضل‌الله همدانی.

۱۲. نفحات الأُس

۱۲. عراقی صاحب غزل‌های عرفانی است. «لمعات» به نظم و نثر است و رساله دلگشا، اثر عبید زاکانی است.

۱۳. نفحات الأُس

۱۳. «نفحات الانس» از جامی است.

۱۴. نفحات الأُس

۱۴. خواجوی کرمانی چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده است و بر سبک شاعری حافظ تأثیر گذاشته است.

۱۵. نفحات الأُس

۱۵. جلال‌الدین محمد بلخی: در دو محور اندیشه و احساس، آثار جاودانه‌ای پدید آورد - فخرالدین عراقی: در یکی از کتاب‌هایش سیر و سلوک عارفانه را در قالب نظم و نثر بیان کرده است (کتاب لمعات) - عبید زاکانی: شوخ طبع آگاه که در شعر و نثر طنزهای ماندگاری دارد.

۱۶. نفحات الأُس

۱۶. عشاق نامه، جمشید و خورشید، موش و گربه، هفت اورنگ

۱۷. نفحات الأُس

۱۷. نفحات الأُس، تحفة الاحرار اثر جامی

عشاق نامه، لمعات: اثر فخرالدین عراقی

اخلاق الاشراف، رساله دلگشا: اثر عبید زاکانی

۱۹. حکامان و قاضیان

۲۰. المعجم فی معاییر اشعار العجم، اثر شمس قیس رازی

۲۱. بررسی سایر گزینه‌ها:

۱) تاریخ گزیده دربرگیرنده تاریخ انبیا و خلفای چهارگانه و خلفای بنی‌عباس و تاریخ ایران تا سال ۷۳۰ ه.ق. ۲) نفحات الانس در بیان حقایق عرفانی و ذکر اصول عارفان ۴) لمعات در سیر و سلوک عارفانه

۲۲. قرن هشتم - غزل فارسی - طنزآمیز

۲۳. موضوع «بی‌اعتباری دنیا» درباره ویژگی‌های شعری «ابن یمین» است.

۲۴. سعدی

۲۵. حافظ با تلفیق عشق و عرفان قالب «غزل» را در زبان فارسی به اوج کمال رساند.

۲۶. بررسی گزینه‌های دیگر:

۱) موش و گربه از آثار منظوم است. ۲) سلمان ساوجی در غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشت. ۳) اخلاق الاشراف و صدپند از جمله آثار عبید زاکانی است، ولی به شیوه مخزن الاسرار نظامی سروده نشده است.

۲۷. بررسی گزینه‌های دیگر:

۱) جامی در مثنوی‌هایش از نظامی پیروی کرده است. ۲) کتاب «بهارستان» را به سبک «گلستان» سعدی نوشت. ۴) «جامی»، «تحفة الاحرار» را به پیروی از «نظامی» سروده است.

۲۸. از نویسندگان قرن نهم است.

۲۹. سلمان ساوجی

۳۰. سلمان ساوجی در غزل توجه خاصی به سعدی و مولوی داشت.

ابن یمین، قدرت شاعری خود را در قطعات اخلاقی آشکار کرده است.

خواجوی کرمانی، چند مثنوی به پیروی از پنج گنج نظامی سروده است.

۳۱. شاه نعمت‌الله ولی که دیوان اشعارش حاوی مضامین عرفانی است، در قرن نهم، سرسلسله صوفیان نعمت‌اللهی بود و در تصوف و طریقت، مقامی بلند داشته است.

۳۲. با پایان یافتن خلافت عباسی، عربی‌دانی از رواج افتاد و زبان فارسی رونق گرفت.

۳۳. جامی در کتاب «نفحات الانس» خود به شیوه تذکره‌الاولیای عطار به بیان حقایق عرفانی و ذکر احوال عارفان پرداخته است.

۳۴. بررسی گزینه‌های دیگر:

۱) کتاب‌های تحقیقی قرن نهم، عمدتاً سطحی و ادبیات این دوره نیز تقلیدی و فاقد نوآوری بود. ۲) شاه نعمت‌الله ولی، سرسلسله صوفیان نعمت‌اللهی است. ۳) جامی مثنوی‌های خود را به پیروی از نظامی سروده است.

۳۵. ساده‌تر شدن هنرها مربوط به قرن نهم است.

۳۶. عبید زاکانی، ابن یمین، خواجوی کرمانی: قرن هشتم فخرالدین عراقی: قرن هفتم

۳۷. سعدی، شمس قیس رازی، نجم دایه: قرن هفتم حمدالله مستوفی، ابن یمین، خواجوی کرمانی و عبید زاکانی: قرن هشتم جامی، شاه نعمت‌الله ولی، دولت‌شاه سمرقندی: قرن نهم

۵۷ مفهوم این گزینه: شاعر از سرزنش دیگران ناخرسند و کله‌مند است؛ ولی در سایر گزینه‌ها، ملامت و سرزنش دیگران را مثبت دانسته است یا از سرزنش دیگران نمی‌هراسد.

۵۸

۵۹ مفهوم مشترک صورت سؤال و گزینه (۴): ارزش زندگی به داشتن عشق و عشق‌ورزی است.

۶۰

با	را	ن	آش
ما	را	سی	زا
-	-	U	-

۶۱

گ	نَد	زَو	شَن	بِ	نَر	گِس	چَش	م	مَر	دُم
بَ	رَا	وَر	هَر	چ	اَن	دَر	سِی	نِ	دَا	رِی
-	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-

۶۲

رکن ۱			رکن ۲			رکن ۳			رکن ۴		
ک	سی	را	ک	دَر	وی	ش	با	شَد	ز	گنج	
-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-	

۶۳

شکل درست سایر گزینه‌ها:

۲	بَرَسِ رِکُو	یِ قِ نَاعَت	حُجِّ رِ اِی با	یَدِ گِ رِفَت
۳	هَرَزَ مَانَز	عِشِّ قِ جَا نا	نَمِّ وُ فَا یِی	دِی گِ رَسَت
۴	آ هَ وَا نِ دَر	بَرَمِ شِی رَا ن	دَرِ شِی کَا ر	

۶۴

اِم	رَو	ز	حَن	دَا	نَا	مَ	دِی	مِف	تَا	حِ	زِن	دَا	نَا	مَ	دِی
-	-	-	U	-	-	U	-	-	-	-	U	-	-	-	U

۶۵

رکن ۲			رکن ۶		
نَا	هِس	تِ رَا ن	حُد	دَا	شِ تَم

۶۶ پایه‌آوایی در رکن اول مصراع:

بَ نِی آ (یا)
- - U

پایه‌آوایی در گزینه (۱):

بِ یَا تَا
- - U

۳۸ شاعران قرن هفتم: مولوی - سعدی - فخرالدین

عراقی، نویسندگان قرن هفتم: نجم‌الدین رازی - عطا ملک جوینی - خواجه رشید الدین فضل الله همدانی - شمس قیس رازی

۳۹ در قرن هشتم، مذاهب مختلف فرصت ابراز عقیده

پیدا کردند.

۴۰ حافظ در شعرش، استادی خواجوی کرمانی را

ستایش کرده است.

۴۱ بررسی گزینه‌های دیگر: (۲) لفظ در شعر سبک

دوره عراقی، پاکیزه، نرم، دلنشین و معنا، برتر، انسانی و آسمانی است.

(۳) قصیده در این دوره، کم‌رنگ شد. (۴) با انتقال مرکزیت قدرت از خراسان به مرکز ایران، زبان و ادبیات فارسی، در ناحیه عراق عجم گسترش یافت.

۴۲ کتاب مرصادالعباد، اثر نجم دایه مربوط به جریان

ساده‌نویسی است.

۴۳ بی‌اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی‌تعصبی

برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج.

۴۴ از بین رفتن دربارهای ادب‌دوست ایرانی‌تبار.

۴۵ وی از غزل‌پردازان برجسته این دوره است.

۴۶ روحیه تسامح و خدمت به خلق و آزادگی از طرف

دوستداران فرهنگ و اخلاق ترویج شد.

۴۷ (ب) قرن نهم (پ) قرن هفتم

۴۸

۴۹ اوایل قرن هفتم تا اوایل قرن دهم

۵۰ در گزینه‌های ۱، ۲ و ۳ عبارتی آمده است که بسیار

ساده است و قابل درک و فهم. عبارتهای این سه گزینه از کتاب طبقات

ناصری که نمونه‌ای از نثر ساده است، انتخاب شده است. عبارت گزینه (۴) از

تاریخ جهانگشا انتخاب شده است، این کتاب نمونه نثر پیچیده است. عبارت

این گزینه مصنوع و دشوار بوده و به آسانی قابل درک و فهم نیست.

۵۱ لمعات: فخرالدین عراقی

۵۲ «لمعات» در این بیت یادآور اثر عارفانه فخرالدین

عراقی است.

۵۳ ابن‌میین در شعر خود قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری

دنیا را مورد تأکید قرار می‌دهد.

۵۴ مفهوم بیت سؤال و گزینه (۲) به این مطلب اشاره

می‌کند که هر چه علم و دانش در انسان بیش تر شود، قدرت و توانایی او مافوق

تصور خواهد بود. بررسی سایر گزینه‌ها: (۱) فرصت ندادن به جاهلان با مجهز

شدن به علم و دانش محقق می‌شود. (۳) بالا رفتن وسعت دید در اثر افزایش علم و

دانش (۴) دور ماندن از آسیب‌ها در گرو مسلط و مجهز بودن به علم و دانش است.

۵۵ مفهوم مشترک: ارزش والای عشق در زندگی و

این‌که تنها حقیقت موجود، عشق است.

مفهوم کلی سایر ابیات: (۱) پنهان نبودن و پنهان نشدن عشق؛ عشق نمی‌تواند

به عنوان یک راز باشد و بر ملا می‌شود. (۲) پایداری و دوام عشق (۳) شکوه از

نابودی و از بین رفتن عشق

۵۶ مفهوم مشترک: توصیه به حفظ عزت نفس و آزادگی

مفهوم سایر ابیات: (۱) لزوم حفظ ادب جهت کسب اعتبار (۲) برتر بودن، لیاقت

می‌خواهد. (۳) اظهار ناتوانی